

ELS NEGRES I LA RELIGIÓ A AMÈRICA LLATINA

DAVID RAIMUNDO DOS SANTOS

São Paulo

Parlar de la relació del negre amb les religions és debatre, inevitablement, el paper del negre en la societat com a conjunt, en aquests 500 anys d'història. En aquest procés, l'Església va defensar el punt de vista del colonitzador, i ho feia a través de l'ensenyament de la doctrina cristiana i de la tradició catòlica, perquè considerava que les cultures del poble negre i indígena eren inferiors i desproveïdes de la presència de Déu.

L'Església Catòlica, en el període de l'esclavitud, sempre va defensar la posició superior dels blancs, valent-se de les lleis i convencions que els garantien els millors càrrecs, títols i altres privilegis.

Des del segle XVI, es va impedir a negres, mestissos, cristians nous i indígenes d'ocupar càrrecs de confiança i d'honor, amb l'excusa que no tenien tradició catòlica ni títols de noblesa. Els arguments utilitzats eren de natura teològica i social. S'afirmava que aquests grups pertanyien a la raça impura, i que la seva sang estava tacada; d'aquí l'expressió de «raça infecta», que apareix en els documents colonials.

Tot això no eren només idees, sinó quelcom que funcionava en la pràctica. Per ocupar càrrecs, el candidat havia de demostrar que era de sang neta, o sigui, que no tenia cap ascendent pertanyent a les races impures. Només així seria considerat una persona digna de confiança, bona, virtuosa, temerosa de Déu, honrada.

Podem afirmar que fins a final del segle XVIII, va persistir a Brasil un racisme de fonamentació teològica que estigmatitzava tots aquells que descendien de jueus, negres i indígenes, classificats com «falsos cristians», enemics del regne i de l'Església, a més de ser mirats com una amenaça a la fe, a la doctrina i als bons costums.

Davant d'aquesta realitat, la tradició catòlica va ocupar un dels llocs més elevats en l'escala jeràrquica

de la societat cristiana, i el negre va haver de triar entre dues alternatives d'acció: adaptar-se als valors de la cultura blanca i europea que caracteritza la tradició catòlica, assimilant els hàbits i costums d'una cultura que no li pertanyia, o bé rescatar les seves arrels en les religions afro, que mantenien les tradicions africanes en els seus cultes i celebracions.

En optar per l'experiència cristiana, dins un model tradicionalment europeu, el negre catòlic va deixar de viure tota la riquesa cultural heretada d'Àfrica, es va allunyar de les qüestions racials greus, com la discriminació i el prejudici racial, la problemàtica de la condició social precària com resultat del racisme emmascarat pel sistema social injust... Tot això en funció d'una actuació limitada de l'Església en la qüestió racial i social. L'evangelització va passar necessàriament per un procés d'occidentalització, això és, es va fer viable a partir del deteriorament de les tradicions afro en la població afrobrasileira.

Així, l'Església va legitimar teòrica, espiritual i pràcticament l'esclavitud a Brasil i té com a tradició històrica la temptativa de cooptació dels sectors populars a favor d'estructures socioeconòmiques injustes. L'Església va passar a ser considerada un obstacle per a l'ideal d'alliberament, fent que les religions afro guanyessin un espai significatiu en la vivència de la fe de la població afrodescendent, perquè es van convertir en una forma real de resistència dels negres.

Aquest és el resultat de la influència de la classe dominant que, adonant-se de la força i de la importància de la religió en la vida del poble negre, va decidir perseguir la seva manera pròpia de comunicar-se amb Déu. No van acceptar que si bé els valors de l'Evangeli han de ser sempre el centre, la manera de celebrar, de lloar i de ritualitzar, cada poble ha de definir-la inculturadament.

Nosaltres, negres de Brasil, volem que hi hagi realment llibertat religiosa per a tots. Exigim, especialment, que totes les Esglésies que es diuen cristianes, respectin els cultes afrobrasilers. Els nostres germans negres i blancs que segueixen els cultes afrobrasilers en la seva forma més pròxima a l'original o en formes sincretitzades, amb els noms més diversos, tenen dret a la seva llibertat religiosa.

Aquesta preocupació per la qüestió racial és una resposta a les necessitats de la població afrobrasiler, tant en el sentit de lluitar pel dret de veure preservat el nostre espai propi, com en el sentit de promoure la conscienciació de la població sobre la qüestió racial.

En una investigació realitzada pel Data Folha (1995), es va comprovar que el 59% de la població brasilera està formada per afrodescendents i, d'aquest total, s'estima que el 30% és catòlic; un 20% és catòlic però freqüenta altres religions; un altre 20% segueix les religions afro; un 5% segueix les religions espiritualistes; un altre 20% segueix les religions evangèliques i el 5% restant no expressa cap preferència religiosa específica.

Aquestes dades són resultat d'una estimació, perquè no hi ha investigació fiable que abordi aquesta qüestió. El govern brasiler la treballa a través de l'IBGE, però és un fet que la població negra -a Brasil i en el món- és molt religiosa.

S'observa també que bona part d'aquest percentatge busca orientació en les religions evangèliques. Com a referencial de lluita pels drets civils i racials tenim el pastor Martin Luther King, líder dels negres nord-americans. Preguntem: per què un pastor i no un ateu o una persona sense religió es va convertir en símbol d'aquesta lluita?

La resposta ens porta a reflexionar sobre la importància determinant de les religions cristianes en la recerca i conquesta dels drets civils i racials de la població negra nord-americana. Es descobreix que els líders polítics negres nord-americans, en la seva gran majoria, van ser gestats dins les religions cristianes.

Ens queda una altra qüestió: per què als EUA les religions cristianes són instruments auxiliars en les conquestes de la població negra i a Amèrica Llatina són poques les religions cristianes que exerceixen aquest paper?

En aquest sentit, podem citar com a iniciativa per ser secundada el treball de l'Església Assembleia de Déu i de l'Església Metodista. En la dècada dels 80, el pas

més significatiu es va donar a l'Església Metodista, en la qual es van produir articulacions que van donar com a resultat el sorgiment del «Ministeri de combat al racisme de l'Església Metodista». Aquest «ministeri» és reconegut en més de 10 estats brasilers. El pas més recent fet pels negres metodistes va ser el d'aconseguir que fos aprovada en l'últim sinode la llei que orienta les escoles i facultats metodistes en la línia de donar prioritat a dones i a negres en la concessió de beques d'estudi en els seus establiments d'ensenyament. A Rio de Janeiro va sorgir una articulació d'afrodescendents provinents de 5 diferents Esglésies evangèliques que d'aquí algun temps donarà bons fruits.

Val la pena recordar que totes aquestes informacions són el resultat d'observacions a partir de la realitat dels treballs realitzats pels grups afro de base. No hi ha investigació elaborada per mesurar aquestes dades.

Racisme actual: Dades de l'IPEA

Un estudi fet per l'Institut d'Investigació Econòmica Aplicada (IPEA, sigla en portuguès) mostra que la pobresa arriba al 51% dels nens brasilers de fins a 6 anys. Aquest índex és menor entre els blancs (38%) i major entre els negres (65%).

En les altres fases de la vida, les diferències racials també són clares: el 61% dels negres de 7 a 14 anys són pobres; entre els blancs, el percentatge és del 33%. La diferència també marca l'adolescència i l'inici de la fase adulta. Viuen en la pobresa el 47% dels negres i el 22% dels blancs de 15 a 24 anys.

Els joves blancs de 25 anys, com en els anys 50 i 70, van passar 2'3 anys més a l'escola que els seus companys negres de la mateixa edat. Això significa que el jove negre viu avui una situació idèntica a la viscuda pel seu avi, que va néixer en els anys 20.

Dels 22 milions de brasilers en extrema pobresa (persones que no consumeixen el nivell de calories recomanat per l'ONU), el 70% són negres. La pobresa no està «democràticament» distribuïda entre les races, perquè els negres representen només el 46% de la població conclou l'IPEA.